

Do třetí části „Některá nová náboženská hnutí“ byli zahrnuti autoři M. Warburg, S. J. Palmer, S. Bracke a S. Jansen, T. J. Thopson, P. E. Hammond. Jedná se především o případové studie se speciálním problémem.

Kniha je ukázkou vysoce precizní editorské práce R. Towlera, kterému se podařilo sladit velké množství textů rozdílných témat a stylů. Publikace se tak stala reprezentativním dílem vůdčích autorit, badatelů v oblasti nových náboženských hnutí v soudobé Evropě. Představuje široké spektrum přístupů k této problematice, není však zaměřená pouze na teoretickou analýzu, hlavní náplň sborníku tvoří historicko-deskriptivní analýza tohoto fenoménu.

ONDŘEJ SLÁDEK

**Gavin Flood,
An Introduction to
Hinduism,
Cambridge: Cambridge University
Press 1996, 341 s.**

Rozhodnutí napsat přehledný úvod do studia oboru svého zájmu s sebou přináší mnohá úskalí, která musí zdolat každý autor, jenž je v průběhu své pedagogické a vědecké praxe k tomuto nelehkému úkolu podnícen svými studenty. Dílo nesmí být na jednu stranu příliš obsáhlé, na druhou zase nepřiměřeně zjednodušující. Autor musí mít dostatečný vědecký i pedagogický odstup, aby podobně jako G. Flood, jenž působí jako Lecturer in Religious Studies na Department of Theology and Religious Studies, University of Wales v Lampeteru, napsal potřebný tematický a historický úvod do studia hinduismu.

Kniha o jedenácti kapitolách je uvedena tradiční otázkou: „Co je hinduismus?“ Autor se na základě výsledků soudobého indologického bádání pokouší vymezit a charakterizovat základní rysy hinduismu, resp. náboženství spojeného s indickým subkontinentem. Nepřiklání se k názoru některých badatelů, že hinduismus je pouze konstrukcí pokoušející se shrnout a osvětlit mnohost náboženských fenoménů, ale že je spíše „výsled-

kem postupného sebezpochopení a transformací současného – moderního světa“ (s. 8). V tomto duchu je pak celá práce nesena. V centru jeho zájmu stojí především dva nejvýznamnější termíny charakterizující toto sebezpochopení: *védy* a *dharma*.

Flood výstižně vykresluje nejstarší nábožensko-historické souvislosti spojené se vznikem kultur v oblasti řeky Indus, příchod Indofránců – Áryů (Vznešených) a jejich přenesení vlastních náboženských představ na indickou půdu. Toto období je spjato s nejstaršími literárními památkami – *védy*, jímž autor věnuje podrobnou analýzu doplněnou o schémata. Syntetický badatelův duch se projevuje i v přehledném třídění a souhrnu názorů vztahujících se k termínům, jež v hinduismu hrají ústřední roli: *dharma*, pravda, tělo, očista, instituce kast a království. *Dharma* je přitom chápána jako hlavní idea ortopraxe hinduismu. V souvislosti s ní Flood vyzdvihuje roli bráhmanů, kteří by neměli být spojeni s královskou mocí, přestože se tak dělo. Heestermanova charakteristika této paradoxní situace jako „vnitřního konfliktu s tradicí“ (s. 73) upozorňuje na skutečnost, že se tato praxe rozšířila zvláště v období britské koloniální správy. Za zmínku by však jistě stál i případ dynastie Šungů, která usedla na panovnický trůn po rodu Maurjovců a Kánvů již roku 184 př.n.l.

Autor neopomíná ani koncepty, praktiky i sociální formy spojené se snahou osvobodit se ze sansárického putování prostřednictvím asketismu a jógy. Hlavní část práce (kapitoly V–VIII) je věnována popisu velkých tradic višnuismu – podobám boha Višnu a jeho inkarnacím, šivismu – Šivovi a jeho inkarnacím, šaktismu – především podobám bohyně Dévi. Nauka tradičních filosofických škol (*daršan*) je zpracována s pozoruhodným nadhledem a doplněna o přehledku soudobých směrů a tendencí.

Závěrečná část knihy je pak věnována shrnutí vývoje hinduismu až do doby, kdy získalo podobu světového náboženství, jeho šíření i postupující deformaci. Flood upozorňuje na renesanci hinduismu, na hledání starých pramenů duchovnosti, u kterých stáli takoví guruové jako byl Ram Mohan Ráj a později i Vivekánanda, jejichž činnost poněkud kontrastuje s pozdějším politickým vývojem, rozvojem nacionalismu a růstem

neutuchajících projevů násilí mezi stoupenci hinduismu, islámu a křesťanství. Zdá se, že svou nezastupitelnou roli při řešení těchto problémů bude hrát především nastupující globalizace.

Floodova kniha je systematicky uspořádána, doplněna množstvím mapek, několika tabulkami, krátkými shrnutími na konci každé kapitoly, souborem fotografií. Je nesporné, že celkový záber a podoba práce je ovlivněna redukcí i výběrem témat.

Nemohu se nezmínit o několika malých nepřesnostech – chybném či nesprávném psaní sanskrtských termínů: místo slova *tūrtha* (s. 15, 212) má být *tūrtha*, místo *šrauta* (s. 41) *śrauta*, místo *udgāt*, *āhavanīya*, *yupa* na (s. 42) *udgāt*, *āhavanīya*, *yūpa*.

Drobných přehlédnutí a nepřesností je bohužel více. Je jasné, že se jim nevyhne žádná práce stejného či podobného charakteru, to ovšem nesnižuje hodnotu tohoto díla, které svou přístupnou formou jistě podnítl mnohé zájemce k hlubšímu studiu hinduismu.

ONDŘEJ SLÁDEK

Jiří Prosecký (ed.), *Encyklopedie starověkého Předního východu*,

Praha: Libri 1999, 448 s.

Kulturám starověkého Předního východu a antického Středomoří, v nichž se profilovaly historické kořeny i současné Evropy, věnuje česká věda dlouhodobou pozornost, jak badateliskou, tak popularizační. Komplexní pohled na její výsledky lze v koncentrované podobě nejsnadněji najít v rozsáhlejších encyklopedických dílech vytvářených tímto větví, a nezdá se, že by se tak snadněji našel povědět konkrétní badatelské generace. Zatímco v oblasti řecko-římské antiky může čtenářská veřejnost již dlouho užívat reprezentativní *Encyklopedii antiky* (Praha: Academia 1973), slovníková díla zaměřená na starověký Přední východ vyšla až na sklonku devadesátých let.

Projekt na univerzální encyklopedii starověkého Předního východu se sice zrodil již v polovině osmdesátých let, avšak slibně se

rozvíjející práce byla načas přerušena vlivem převratných událostí roku 1989 i náhlým skonem jednoho z autorů – Vladimíra Součka (1990). Nové tempo získaly práce až poté, co byl projekt v roce 1994 podpořen Grantovou agenturou ČR a XLIII. asyriologickým kongresem konaným v roce 1996 v Praze.

Výsledky dlouhodobého úsilí řady autorů byly posléze vtěleny do dvou lexikonů. Český egyptologický ústav Univerzity Karlovy vydal samostatně *Ilustrovanou encyklopedii starého Egypta* (Praha: Karolinum 1997), v níž pod vedením Miroslava Vernerů zúročil bohaté tradice české egyptologie čerpající z teoretické práce i rozsáhlých terénních výzkumů a bohaté fotografické dokumentace. Paralelně pracující tým ve složení Jan Heller, Blahoslav Hruška, Petr Charvát, Nea Nováková, Jana Pečírková, Lukáš Pecha, Jiří Prosecký, Vladimír Sadek, Vladimír Souček a Jana Součková, posílený řadou dalších spolupracovníků, připravil neméně ambiciózní pandán v podobě *Encyklopedie starověkého Předního východu*, jež představuje i v mezinárodním měřítku jeden z prvních pokusů podat v jediném svazku komplexní přehled kultur starověkého Předního východu.

Záber slovníku je úctyhodný. V 1 160 heslech poskytuje zevrubné informace o archeologických výzkumech, dějinách a hmotné i duchovní kultuře Mezopotámie, Malé Asie, Sýrie a Palestiny. Tento široký geografický rámec časově pokrývá od nejstarších nálezů prehistorického stáří až po dobu Alexandra Makedonského, jehož vítězství nad perskou říší v roce 330 př.n.l. je pojato jako orientační dějinný bod vymezující rozsah encyklopedie. Výkladová hesla jsou doplněna množstvím černobílých ilustrací, barevnou obrazovou přílohou, mapami, chronologickými přehledy a výběrem nejdůležitější cizojazyčné i české literatury k jednotlivým tématům.

Není v silách jediného autora kriticky posoudit úroveň všech hesel i jejich vzájemných vazeb. Předmětem této recenze jsou proto především hesla pokrývající problematiku náboženství, v jehož spleťtosti se odráží nejen dynamika dějin celé oblasti, ale nezdá se, že by se tak snadněji našel povědět konkrétní badatelské generace. Zatímco v oblasti řecko-římské antiky může čtenářská veřejnost již dlouho užívat reprezentativní *Encyklopedii antiky* (Praha: Academia 1973), slovníková díla zaměřená na starověký Přední východ vyšla až na sklonku devadesátých let.

Hesla vztahující se přímo k náboženství tvoří přibližně pětinu slovníku, přičemž vět-